

Johannes Andreas Hille

**De Necessitate Morali, si qua est, Libertati Non Repugnante Disserit, Cum ...
Dominus Philippus Samuel Horn, Hactenus Medicinæ Candidatus Doctissimus,
A. O. R. MDCCXXXIX. d. 30. Jun. Summos Honoris Gradus In Facultate Medica
Accepit, Hiscepaucis Congratulando**

[Rostock]: Typis Adelerianis, [1739]

<http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn1002740339>

Druck Freier Zugang

RU phil. 30.Juni 1739

Horn, Phil.Sam.

Q. D. B. V.
DE
NECESSITATE MORALI, si qua est, LIBER-
TATI NON REPUGNANTE DISSERIT,

CUM
VIR PRÆNOBILISSIMUS atque EXPERIEN-
TISSIMUS DOMINUS,
D O M I N U S
PHILIPPUS SAMUEL
HORN,

HACTENUS
MEDICINÆ CANDIDATUS DOCTISSIMUS,

A. O. R. MDCCXXXIX. d. 30. Jun.

SUMMOS
HONORIS GRADUS IN FACULTATE MEDICA
ACCEPIT, HISCEPAUCIS CONGRATULANDO,
J. A. HILL, Rostoch,
S. S. Th. & Ph. C.

Typis ADELERIANIS.

PHILIPPUS SAMUEL
HORN
MEDICINAE CANDIDATUS
HONORIS GRADU IN MEDICINA
ACQUIRITUM

*T*ibi Vir *Experientissime, doctissime* summos in Medicis capescendi honores ut gratulans occurram, dum *nece*esse esse ducebam, vi legis imaginationis contraversia recens mota de necessitate morali, utrum detur an non? utrum libertati an eidem non sit noxia? in mentem incidebat. Quid putas? me anxium harentem, ut ita loquar, his cogitationibus vexatum videre potuisses. Ut *Tibi* gratularer, necessarium judica veram, quare timendum erat, ne libertas mea agendi plane sit nulla. Nisi periculum regulas amicitiae violandi praesentissimum fuisset, pennam depositam haud iterum arripuissem. Sedeo ipso dum consilium mutari sentiebam, actionem meam ejusdem non esse naturae profiteri cogebar, ut libertatem exulare jubeat. Quo facto & necessitatem moralem, quo sensu a recentionibus quibusdam sumitur, diligentius scrutatus sum, & indagare studui an libertati repugnet nec ne? Licet mihi *Fautor & Amice desiderande* hanc materiam occasione epistolae gratulatoriae proponere est enim ejusdem filia. Suppeditabo notionem morales necessitatis ac conceptum libertatis ab eadem non tolli ostendam. Faveas conaminibus meis ac emendanda non secundum rigorem eruditionis Tuae sed consilium amicitiae Tuae emendes.

§. I.

Necessarium dicitur id cuius oppositum contradictionem involvit s. impossibile est.

SCHOL. III. Wolfius jam monuit in Comment de differentia nexus &c. Sect. I. §. 8. p. m. 17., ipsum hanc notionem ab exemplis Arithmeticis & Geometricis derivasse nec eam admisisse, nisi quia iisdem consentaneamprehendit, cum omnes unanimiter confiteantur, veritates necessarias esse, quæ numeris ac figuris insunt. *Vid. ejus Philosoph. primam. P. I. Sect. III. Cap. III. p. m. 227.*

§. II.

Illud cuius in se spectati oppositum impossibile est, s. contradictionem involvit dicitur, *absolute necessarium*. Istud vero cuius oppositum non nisi sub hypothese data s. conditione quadam impossibile est, *relative s. hypothetice necessarium* dicitur.

SCHOL. Ex definitione absolute necessarij patet eidem competere unicitatem determinabilitatis i. e. absolute necessarium unico tantum modo posse esse. Nam si alio modo esse posset, ejus oppositum non impossibile esset, quare non nisi eo quo modoprehenditur, possibile est. Ex quibus simul apparet; nullum, quod alio modo: quam est, esse potest, audire absolute necessarium; e.g. in triangulo rectilineo tres simul anguli sunt necessarij duobus rectis æquales; impossibile itaque est ut in quantitate angulorum aliquid mutetur, salvo numero laterum ternario & salva linearum specie. Quantitas adeo omnium angulorum rectilineo unico tantum modo est determinabilis.

SCHOL. 2. De hypothetice necessario norandum est, quod in se spectatum nomen necessarij non mereatur: Est enim ejus oppositum in se possibile, adeoque non impossibile; qua propter nec qualitatem necessarij induit. Hinc alijs placet nomen hypothetice necessarium commutare cum eo, quod certum dicitur, ut hypothetica necessitas dicatur certitudo, sicut mavult *celeb. Cantzius* in Ufu Philosoph. Wolff ad Theolog. P. II. p. 384 Propterea enim, quod conditio adest, existentia rei redditur certa e.g. Apparente fulmine, certum est, hominem timidum attonitumque reddi; Lapide igni injecto, certum est, eum calefieri.

§. XIII.

§. III.

Contingens dicitur id, cujus oppositum contradictionem non involvit, s. quod necessarium non est, §. II. s. aliter esse potest, quam est.

SCHOL. Continges hic non sumitur, pro eo, quod est fortuitum; sed h. l. ut oppositum & necessarii consideratur.

§. IV.

Hypothetica necessitas non tollit contingentiam.

DEM. Quicquid non tollit id, quod ens potest aliter esse, quam est, illud nec rei contingentiam tollit, §. III, necessitas autem hypothetica id non tollit. §. II. (nam quamvis posita hac causa, aliter esse nequeat, posita tamen alia causa l. causa impedita, aut naturaliter aut supernaturaliter aliter esse potest, dum in se spectatum aliter esse potest, ac est. §. II. Schol. 2.) E. hypothetica necessitas contingentiam rei non tollit.

COROLLAR. Ex quibus apparet; hypothetice necessarium in se spectatum tamen manere contingens, quod Schol. 1. & 2. §. II. confirmant. Potest hoc theorema quoque ita a posteriori s. per indirectum demonstrari Ponamus 7° A esse, hypothetice necessarium, sed non contingens in se, tunc ejus oppositum 7° B, nunquam erit possibile §. III. sed perpetuo in se contradictionem involvet, qua propter 7° A hypothetice necessarium simul erit absolute necessarium, §. II, ; cum autem hoc contra principium omnium primum : palet 7° A hypothetice necessarium esse in se suave natura contingens (coroll. §. IV.) insimulque hypotheticam necessitatem non obesse contingentiae.

§. V.

Ratio sufficiens actuum] volitionis ac nolitionis dicitur *Motivum*

SCHOL. Hæc definitio est universalis & sub se comprehendit duas species, quarum prior est: Repræsentatio boni in objecto, propter quam illud appetimus & dicitur *Motivum volendi*; posterior est: Repræsentatio mali in illo objecto, propter quam illud averſamur & *motivum nolendi* audit, ut ex sequentibus edocemur.

§ VI.

Anima nihil potest velle s. agere sine motivis volendi.

DEM. Dum nihil potest esse sine ratione sufficiente, ratio etiam adfit necesse est tam volitionis, quam nolitionis, (ut ita dicam). Cum autem Ratio sufficiens vs velle ac vs nolle dicitur motium § V. Sequitur animam nihil posse velle sine motivis.

SCHOL. Ströhlerus in der Prüfung P. II. § 150 p. m. 160 ita dicit: es ist falsch; daß der Herr Wolff: meynet, es sey ex principio Rat: suff: evident, daß wollen und nicht wollen motiva haben müsse Hæcce autem objectio partim ex demonstratione prolata, partim quoque, nisi in differentiam æquilibrii (cujus im possibilitas tamen infra patebit) concedere volumus, corruite: vid: Leibnitzii Theodice § XLIV. XLVII. p. m. 156. 59.

§ VII.

Motiva volendi & nolendi sunt representationes bonorum & malorum in objecto cognitorum.

DEM: Dum ex Psychologia notum est, animam non nisi intellectu et voluntate gaudere, Ratio sufficiens actuum volendi l. nolendi deprehenditur, aut intellectu aut in voluntate, aut in utraque simul. Ea autem non Potest esse in Voluntate, quia illa æque ad alterum tendere potest, ac ad hoc et ad utrumque oppositorum indifferens est, nec alia ratio in eo continetur: Volo quia volo. Nec potest dari ex parte in intellectu ex parte in voluntate propter eandem rationem, hinc ratio actuum volendi ac nolendi continetur in intellectu. Quod autem ratio horum actuum non deprehendatur in intellectu qua Facultate, sed qua actu i. e. quatenus representationes adsint facile dijudicari potest; quia Facultas representandi ad reliqua se etiam extendit, quorum tamen ratio sufficiens non adest. El Datur ratio sufficiens volitionum ac nolitionum in representationibus bonorum & malorum, Cum autem motiva sunt ratio sufficiens volendi & nolendi §. V. sequitur Motiva esse representationes bonorum & malorum in objecto cognitorum.

§. VIII.

Posita ratione. actio hypothetice necessaria est.

DEM. Dum enim, posita ratione, ponitur id, quod propter ratio-

rationem est, posita ratione actionis, poni debet actio ipsa; hinc non potest esse, ut actio non fiat, quando ponitur ratio actionis, & non esse actionis est oppositum *ἀπὸ τοῦ* esse actionis, quia propter non potest esse, ut actionis oppositum sit, posita ratione actionis; cum id, cuius oppositum posito alio est impossibile, audit hypothetice necessarium §. II., posita Eratione, actio est necessaria.

SCHOL. Quamvis veritas hujus theorematism immota fiat, tamen quia id quod hypothetice necessarium est, potius audiat certum, Schol. 2. §. II. volumus nostrum theorema sic exprimi: Posita, n.p.: ratione actionis, actio est certai. e. actio certo Fiet.

§. IX.

Positis motivis volendi & nolendi actus voluntatis & noluntatis habent hypotheticam necessitatem.

DEM. Cum enim actio, quæ rationem habet sufficientem existendi est hypothetice necessaria §. VIII. Actus voluntatis & noluntatis autem gaudeat ratione sufficiente, positis scilicet eorundem motivis illi etiam habent hypotheticam necessitatem.

§. X.

Ea necessitas quæ observatur (si adest) in entium intelligentium actionibus *necessitas moralis* dicitur.

Ergo in actibus volendi & nolendi datur necessitas moralis.

SCHOL. Forsan quidam se movent, thesin nostram minus approbaturi, nescio quid mali exinde securum obtendendo. Sed amabo vos evolvite terminos supstratæ propositionis, facile res dirimetur. Unde venit illa necessitas? ex motivis? quo in consistit, ut anima positis motivis debeat velle aut nolle. Quis negat quod motiva sint ratio sufficiens voluntatis §. V, quod posita ratione ponatur id quod propter rationem est. §. VIII & quod exinde sequatur, posita ratione, non existentiam non posse poni quod itaque posita ratione non existentia voluntatis non possit poni, adeoque oppositum voluntatis. Dum itaque hæc principia sunt vera, quæ præmissa sunt nostræ conclusioni hæc non potest non esse vera. E. positis motivis actus voluntatis sunt necessarii quæ necessitas dicitur moralis. Interim consultum est, ab hac locutio-

locutione, quia plurimi ex notione confusa judicantes eam necessitatem pari passu ambulare putant cum necessitate physica, ne dicam metaphysica. Hoc loco nec ea locutione usus essem nisi intentio mea eo tenderet, ut ostenderetur, quomodo ea necessitas consistat, & quod nihil mali in ea notione in intuitu libertatis animæ contineatur, ut & innocentia quorundam recentiorum, qui ita locuti sunt, patefcat, & adversariorum imputationes cessent.

§. XI.

Necessitas moralis non tollit contingentiam actionis.

DEM. Cum necessitas moralis ejusmodi est necessitas quæ in actibus volendi & nolendi observatur §. X. Schol., quæ non nisi hypothetica est §. II. nec ea tollit contingentiam actionis §. IV.

§. XII.

Quando nos attendimus ad actus nostros liberos Speciales, observamus in illis tria a se distincta.

- a) Intelligimus naturam ac in dolem eorum actuum; quia gaudemus facultate mentis nobis possibilia distincte representandi h. e. intellectu.
- b) Actus istos non esse absolute necessarios sed ita se se habere ut oppositi actus æque sunt possibiles adeoque *contingentes* §. III.
- c) mentem semet ipsam determinare ad hunc I. illum actum i. e. mentem ex vi sua propria hunc actum positivis motivis producere, quæ facultas dicitur spontaneitas. Tollas nos non agere ex propria vi actum non esse contingentem, nos sine intelligentia agere; cadit libertas.

§. XIII.

His nunc evolutis perspicimus ad libertatem tria requisita pertinere quarum.

- 1) intelligentia objecti appetibilis s. averfabilis.
- 2) actionum, quas volumus, contingentia.
- 3) Spontaneitas.

SCHOL. Quidam quatuor requisita ponunt, quorum tria priora cum nostris ejusdem sunt, qualitatis ac indolis, quartum posterius

sterius autem in eo consistit (*) ut voluntatem etiam in numerum requisitorum referunt; sed ille actus de quo prædicatur libertas est actus voluntatis s. voluntas actualis, hinc non ad libertatem referri debet, sed potius est id de quo libertas prædicatur. Vid. Schuberti Inst. Metaph. p. m. 356. §. DCCIX. it. conf. potest Leibnitz. Theodic. p. 161. it. p. 154.

§. XIV.

Ex his omnibus tandem conficimus: *Libertatem* esse animæ facultatem exploribus possibilibus s. contingentibus sponte eligendi quod ipsi maxime placet, aut pro quo plura aut fortiora adsunt motiva, cum ad nullum eorum per essentiam determinata sit.

vid. Jll. Wolffii Psychol. empyr. P. II. Sect. II. Cap. II. §. 941.

§. XV.

Indifferentia æquilibrii est impossibilis.

DEM. Indifferentia æquilibrii animæ consistit in eo, quod illa licet omnibus ad agendum s. volendum requisitis idest motivis anima tamen possit non agere. Cum autem §. VI. & VIII.) demonstravimus, quod actio animæ positivis motivis sit necessaria, s. certa nec possit non existere seq. indifferentiam æquilibrii esse impossibilem nec locum habere posse.

SCHOL. Vir ille Magnus Leibnitzius l. c: hanc thesin contra Baylen p. m. 161. 62. satis defendit; Fufiusque autem hæc thesis Demonstrata videri potest apud Schubertum l. c: § De XII. p. m. 307.

§. XVI.

Motiva volendi non tollunt libertatem sed cum ea optime possunt constare.

DEM. Cum motiva volendi sunt repræsentationes boni in objecto, quod appetimus §. V. Schol.) voluntatem ad appetendum allicientes; ad id autem ut quis libere agat, requiritur, ut actionem suscipiendam sibi tanquam bonum antea repræsentet, eamque intelligenter ponderet §. XIV.) apertum est; tantum abesse ut motiva volendi ullo modo libertati adversentur, ut sine illis nulla libertas locum habere queat.

Vid. Celeb. Baumeist. Inst. Methaph. §. 681. p. m. 442. Ponamus motiva tollere libertatem, eam non posse locum habere in Enti-

B

bus.

lus libere agentibus hinc agerent sine motivis, adeoque sine ratione §. V., quod tamen est absurdum; hinc nec motiva tollunt libertatem.

§. XVII.

Libertati non contrariatur certitudo s. necessitas moralis

DEM. Necessitatem moralem non tollere contingentiam actionis ex §. XI constat. Præterea in eo consistit, ut anima positis & non mutatis motivis non possit aliter quam ad hoc l. illud inclinare. Ex quibus patet & intelligentiam actus & spontaneitatem etiam in necessitate morali dari; Hinc observantur tria requisita libertatis 1, intelligentia 2, contingentia 3, spontaneitas. E. cum necessitate morali libertas consistit,

SCHOL. Conf: Potest Ill: Wolff: Mer: Ger: §. 521 p. m. 318. ubi convenientiam libertatis cum hac accuratius indicavit, & Summus ille Vir Leibnitzius contra Baylen hanc thesin abundanter demonstravit in Theodicea p. m. 261. 273 &c:

§. XVIII.

A generalioribus nunc ad specialiora transgreduri sumus exacta pro virili & proposito nostro materia de necessitate s. certitudine morali, jam perspecturi sumus: utrum ad systemata tria, commercium animæ ac corporis explicantia, hæc doctrina applicari possit,

§. XIX.

Dum tria illa systemata commercium inter animam & corpus explicantia, tantum ad duo potissimum respiciunt, 1, ut modus exhibeatur, quo anima pervenit ad sensationes 2, ut concipiamus, quo modo motus corporis respondeant volitionibus animæ, non obstante diverso hæc explicandi, modo adeo. quæ differentia systematum, anima in omnibus tribus scil: Systematibus, quoad reliquas operationes eodem modo operari concipitur; hinc eodem, quo modo Occasionalista modum anima a sensationibus immediate l. mediantibus aliis cogitationibus ad voluntatem perveniendi, explicat, Harmoniæ aut Influxus defensor procedit. Qua propter quicquid valet de Harmonia præstabilita, quoad hanc portem illud & Influxui & occasionalismo impulandum est, e. g. si libertas cum Harmonia præstabilita

bilita haud commodè constare posset, idem de reliquis prædicandum erit. Ut enim anima a sensationibus suis in uno systematum progreditur ad volitiones, sic in reliquis progredi concipitur. Nec sensationes in quonam systemate magis necessariae sunt quam in reliquis, sed in omnibus sunt extra potestatem nostram.

§. XX.

Assumamus itaque, ex tribus hoc l. illud systema e. g. Harmoniam præstabilitam, quo modo anima a sensationibus progreditur ad Volitiones? Utitur iisdem tanquam motivis l. mediantibus iis procedit ad alias cogitationes, quæ ultimato rationem motivorum ingrediuntur. Positis jam motivis anima inclinatur l. ad hoc l. ad illud; Idem valet de duobus reliquis systematibus. Quicquid itaque in sequentibus de Harmonia præstabilita demonstratum imus, id demonstratum de duobus reliquis accipias. Elegimus hoc novum Systema, ut innocentia ejusdem eo magis pateat.

§. XXI.

Harmonia Præstabilita non tollit libertatem animæ.

DEM. Secundum Harmoniam præstabilitam reliquitur animæ 1) intelligentia actus 2) Spontaneitas (determinat se ex nim vi sua propria ob motiva præsentia §. XX.) 3) contingentia actus. Eligit enim hoc l. illud propter graviora motiva, cum etiam ad oppositum æque facile inclinasset, si ejusdem motiva graviora fuissent. Quid itaque obstat quominus libertati locus in systemate dicto relinquatur.

SCHOL. Adversarii non possunt concipere, libertatem in systemate Harm: Præst: manere salvam, quia dicunt: quicquid præstabilitum, id non posse Fieri liberum: Sed R. Deum præscivisse omnes actiones ab ente intelligenti suscipiendas, (hoc concedunt) nunc autem Deus vi præscientiæ suæ seriem cogitationum ac motuum ita ordinavit l. sinaviv præstabilivit, ut præscivit, animam np: sic acturam esse propter motiva: siquidem e. g. quando res ad eligendum, proponuntur, præscio autem, pro qua Fortior adsunt motiva, tunc omnino istam eligorem, hoc casu autem quis homo rationalis libertatem mihi disputabit. Latius autem & fufius ejusmodi objectiones hic infirmandi propositum non permittit

Con-

Conferri interim potest, III: Wolffii Psycholog. Rational, Sect III.
Cap. IV.

§. XXII

Interim non negandum est, Systema H. P. favere necessitati morali, ut alii loquuntur I. ut loqui amamus, in dicto systemate actiones habere suam certitudinem. Nam supra & demonstravimus, propterea quod anima ex motivis agat, necessitati morali subjectam in agendo esse I. actiones ejusdem esse certas; hinc dum systema substratum animam ita agere concipit, eam necessitatem s. certitudinem actionum admittere debet. Caveas autem, ut ne hanc necessitatem de reliquis systematibus neges, recordare nostræ regulæ, quicquid in hoc respectu valet de Harmonia præstabilita illud etiam de reliquis valet.

§. XXIII.

Atque tentatis viribus in materia tractanda proposita me rursus ad *Te Vir Prænobilissime* verto, gratulationem subnectendo. Gratulor itaque *Tibi Vir Experientissime* de gradu quem hodie ascendis honoris. Gratulor de pretio, quod hodie *Tibi* præbet Acedemiæ nostra Varniaca. Gratulor de ista, quam nactus es, dignitate. Gratulor & *Patri Tuo mellissimo*, ame omni tempore colendo. DEUS ter O, terque M, præterea *Tibi* assistat gratia ac benedictione, & quidem ea, qua hætenus abisto es complexus. Cæterum me etiam, ut absens, in numerum amicorum *Tuorum* retineas peto, contendoque. Vale. Viget Flore,

T A N T U M.

§. III.

dicitur id, cuius oppositum contradictionem
quod necessarium non est, §. II. s. aliter esse
est.

contingens hic non sumitur, pro eo, quod est fortuitum;
sed §. necessarii consideratur.

§. IV.

necessitas non tollit contingentiam.

Quicquid non tollit id, quod ens potest aliter esse,
nec rei contingentiam tollit, §. III, necessitas
etica id non tollit. §. II. (nam quamvis posita
esse nequeat, posita tamen alia causa l. causa
naturaliter aut supernaturaliter aliter esse potest,
statum aliter esse potest, ac est. §. II. Schol. 2.)
necessitas contingentiam rei non tollit.

IR. Ex quibus apparet; hypothetice necessi-
tatum tamen manere contingens, quod Schol.
confirmant. Potest hoc theorema quoque ita a
indirectum demonstrari Ponamus 7° A esse,
necessarium, sed non contingens in se, tunc
B, nunquam erit possibile §. III. sed perpe-
tuationem involvet, qua propter 7° A hypothe-
simul erit absolute necessarium, §. II, ; cum
ta principium omnium primum : patet 7° A
necessarium esse in se suave natura contingens
in simulque hypotheticam necessitatem non
contia.

§. V.

ens actuum] volitionis ac nolitionis dicitur

Accipere definitio est universalis & sub se comprehen-
sivam prior est : Representatio boni in objecto,
appetimus & dicitur *Motivum volendi*; posterior
io mali in illo objecto, propter quam illud aver-
volendi audit, ut ex sequentibus edocemur.

A 3

§. VI.

